

Conceptualizing and discovering the components of waqf literacy with an emergent data-based approach

Mahdi Esnaasharan*

Faezeh Taghipour**

Leila Ghassabi***

Abstract

This research aims to conceptualize and explore the components of waqf literacy with an emergent data-based approach with qualitative and emergent (Glissery) approach to data mining was performed. Data collection tools: semi-structured in-depth interviews and interviews with 17 elites, experts, and officials in the fields of waqf, charity affairs, sociology, and cultural managers were conducted with theoretical sampling to reach data saturation. In order to ensure validity and reliability, the interviews were repeated several times and reviewed by ten experts in the field. The analysis of the findings was carried out in two stages: actual coding (including open coding and selective coding) and theoretical coding. The research findings were categorized into three components: descriptive, analytical, and skill-based.

Keywords: Waqf literacy, Charitable affairs, Conceptualization, Grounded theory.

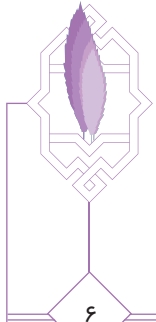
*PhD in Media Management, Islamic Azad University of Isfahan (Khorasgan) Branch, Iran
esnaashar@gmail.com

**Associate Professor, Department of Communication Sciences, Faculty of Humanities, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran.

f.taghipour@khuisf.ac.ir

Library and Research Expert, Faculty of Quranic Sciences, Isfahan

*** ghasabi@quran.ac.ir

ایجاد مفهوم و ثقافة الوقف بنهج يعتمد البيانات الاساسية

مهدي اثنى عشران*

فائزه تقى پور**

ليلا قصابى***

الخلاصة

أجري هذا البحث بهدف ايجاد مفهوم وابرار مكونات ثقافة الوقف بنهج يعتمد البيانات الاساسية ((جليزى)).

تم جمع البيانات بواسطة إجراء مقابلات معمقة شبه منظمة ومقابلات مع ۱۷ شخص من النخبة والخبراء والمسؤولين في مجالات الأوقاف والشؤون الخيرية وعلم الاجتماع والمسؤولين الثقافيين حتى تم الوصول إلى المعلومات بالعينة النظرية. لضمان صحة النتائج وموثوقيتها، أجريت المقابلات عدة مرات، وراجعها عشرة خبراء في هذا المجال. وحُللت النتائج على مرحلتين: الترميز الفعلي (بما في ذلك الترميز المفتوح والترميز الانتقائي)، والترميز النظري. وصُنفت نتائج البحث إلى ثلاثة مكونات: وصفي، وتحليلي، و تجريبي.

الكلمات المفتاحية: ثقافة الوقف، الأمور الخيرية، التصور، النظرية الأساسية

* الدكتوراه في إدارة الإعلام، من جامعة آزاد الإسلامية في أصفهان، (خوراسكان)، إيران.
esnaashar@gmail.com

**أستاذة مساعدة، قسم علوم الاتصالات، كلية العلوم الإنسانية، فرع أصفهان (خوراسكان)، جامعة آزاد الإسلامية، أصفهان، إيران.

f.taghipour@khuif.ac.ir

*** خبير في المكتبات والبحوث في كلية العلوم القرآنية، أصفهان.

ghasabi@quran.ac.ir

مفهوم‌سازی و کشف مولفه‌های سواد وقف با رویکرد ظاهرشونده داده بنیاد

مهدی اثنی عشران*
فائزه تقی پور**
لیلا قصابی***

چکیده

این پژوهش به منظور مفهوم‌سازی و کشف مؤلفه‌های سواد وقف با رویکرد ظاهر شونده داده بنیاد با رویکرد کیفی و رویکرد ظاهر شونده (گلیزری) داده بنیاد ۴ انجام شد. ابزارگردآوری اطلاعات مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته و مصاحبه با ۱۷ نفر از نخبگان و کارشناسان و مسئولان حوزه وقف، امورخیریه و جامعه‌شناسی و مدیران فرهنگی تارسیدن به اشباع اطلاعات با نمونه‌گیری نظری انجام شد. به منظور اطمینان از اعتبار و پایایی یافته‌ها مصاحبه‌ها در چند دور تکرار و به رؤیت ده تن از صاحب‌نظران این حوزه رسید. تجزیه و تحلیل یافته‌ها در دو مرحله کدگذاری حقیقی (شامل کدگذاری باز و کدگذاری انتخابی) و کدگذاری نظری انجام شد. یافته‌های پژوهش در سه مؤلفه توصیفی، تحلیلی و مهارتی دسته بندی شدند.

واژگان کلیدی: سواد وقف، امورخیریه، مفهوم‌سازی، نظریه زمینه‌ای

*. دکتری مدیریت رسانه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، ایران.
esnaashar@gmail.com

** دانشیار گروه علوم ارتباطات، دانشکده علوم انسانی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران
f.taghipour@khuisf.ac.ir

*** کارشناس کتابخانه و پژوهش دانشکده علوم قرآنی اصفهان.
ghasabi@quran.ac.ir

مقدمه

تجربه نشان داده است که توسعه یک کشور، فرایندی پیچیده و چندجانبه است که نیازمند مشارکت فعال همه آحاد جامعه است. دولت‌ها به عنوان هدایت‌گر این فرایند، نمی‌توانند به تنهایی بار توسعه را بر دوش بکشند. امروزه، مردم و بخش خصوصی به عنوان دو رکن اصلی توسعه، نقش محوری در تصمیم‌گیری و اجرای برنامه‌های توسعه‌ای ایفا می‌کنند. همکاری و هم‌افزایی بین دولت، بخش خصوصی و نهادهای مردمی، کلید اصلی دستیابی به توسعه پایدار و همه‌جانبه است. وقف، ابزاری قدرتمند برای مشارکت فعال مردم در توسعه پایدار است. با افزایش آگاهی مردم از مفاهیم وقف و نقش آن در توسعه، می‌توان از ظرفیت‌های این نهاد برای حل مشکلات اجتماعی و اقتصادی استفاده کرد. دولت‌ها به عنوان هدایت‌گر این فرایند، باید با همکاری بخش خصوصی و نهادهای مردمی، زمینه را برای مشارکت مردم در امور وقف فراهم کنند. برای مشارکت مردم در امور وقف نیازمند ارتقا سواد وقف در بین آحاد مردم هستیم.

سواد، واژه‌ای است که معنای آن در طول تاریخ متناسب با نیازهای اجتماعی تغییر کرده است و هدف غایی آن چگونگی بهتر زندگی کردن و بهره‌مندی مناسب از ابزارها است. دوره‌ای سواد صرفاً بر توانایی نوشتن اطلاق داشت و در دوره‌ای دیگر با توسعه فناوری چاپ، مهارت خواندن نیز در دایره معنایی سواد قرار گرفت (Taylor, 2006)

در سال‌های اخیر و به واسطه تغییر و توسعه روابط میان آحاد جامعه و بروز مناسبات متعدد میان افراد، برخی دیگر از انواع سواد نیز مطرح شده است، مانند سواد ارتباطی، عاطفی، مالی، رسانه‌ای و ... در این میان، سواد وقف نیز به عنوان یک نوع سواد اجتماعی، دینی و حتی اقتصادی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این اهمیت ضرورت تبیین مفهوم آن را نشان می‌دهد. مفهوم سازی و تبیین مفاهیم در مطالعات علمی از اهمیت برجسته‌ای برخوردار است چرا که پرباری مفاهیم و تبیین دقیق آنها می‌تواند جایگاه حوزه مطالعاتی را در میان سایر علوم ارتقاء دهد و رویکردها و تحلیل‌ها را نیز برجسته نماید (جان پرور، قباسفیدی؛ مازندرانی، ۱۴۰۱). لذا ابتدا لازم است به تبیین مفهوم سواد پرداخته شود. مفهوم سواد با مفهوم اکتساب‌د پیوند است. این اکتساب بیانگر آن است که مهارت‌ها و توانش‌های متناظر با سواد، اموری نیستند که به طور زیستی و

در فرایند رشد خود به خودی در انسان ایجاد شوند. برای نمونه، راه رفتن کودکان، امری فیزیولوژیک و ناشی از رشد آنهاست که در بازه زمانی ویژه‌ای فارغ از آموزش و تلاش و در هر حال رخ می‌دهد. در مقابل، سواد خواندن، در عین نیاز به زمینه‌های رشدی ویژه، مساوی آنها نیست و علاوه بر آنها، نیازمند تلاش و برنامه‌ریزی و آموزش است. هرمان بر این باور است که سواد نه تنها متمایز از رشد فیزیکی و طبیعی است، بلکه امری فراتر از بروندهای زندگی اجتماعی نیز هست (Herman, ۲۰۰۷). به طور نمونه، صحبت کردن کودکان را می‌توان امری متفاوت از رشد فیزیکی دانست که در عین حال در بستر زندگی اجتماعی و در حالتی ضمنی رخ می‌دهد. درحالی‌که سواد با یادگیری ضمنی و قرار گرفتن صرف در بستر زندگی اجتماعی به طور کامل محقق نمی‌شود. بنابراین، برای تحقق آن باید فرایندی برنامه‌ریزی شده و خودآگاه را ساماندهی کرد. هرمان، سوادآموزی را «فرایندی وابسته به فرهنگ و قصدمندان» می‌داند (Herman, ۲۰۰۷, ۳۱۳). در ادامه، تلاش می‌شود مؤلفه‌های مفهومی سواد به تفصیل بیان شوند. به نظر می‌رسد مفهوم دیگر مستتر در مفهوم سواد، مفهوم صلاحیت^۱ باشد. مفهوم صلاحیت، نوعی از سطح قابل قبول و ضروری را در یادگیری مطرح می‌کند که باید از طریق انواع روش‌های ارزشیابی از حلق آن اطمینان یافت و سپس، می‌توان فرد را باسواد تلقی نمود. از سوی دیگر، اکتساب صلاحیت نمی‌تواند امری آنی^۲ و فوری باشد و چون سایر صورت‌های آموزش و یادگیری، امری تدریجی و فرایندی هستند. لذا، یکی دیگر از مؤلفه‌های مفهومی سواد، فرایندی بودن و گام به گام بودن آن خواهد بود. تعریف هرمان از سواد نیز بر همین فرایندی بودن تأکید می‌ورزد. علاوه بر این، مفهوم دیگری که می‌توان در مفهوم صلاحیت بازشناخت، مفهوم توانش^۳ است. مفهوم توانش یا قابلیت که اشاره به توانمندی فرد دارد، لزوماً امری به ظهور رسیده و کاملاً مصرح نیست، بلکه دلالت بر نوعی بالقوه و نهفته بودن دارد که در آینده می‌تواند به ظهور برسد. بر این اساس، مفهوم دیگری که در مفهوم صلاحیت می‌توان یافت، مفهوم نهفتگی و بالقوگی^۴ است. (سجادیه، ۱۳۹۴)

همانگونه که بیان شد، سواد امری اکتسابی است. اکتسابی بودن سواد نیز دلالت‌های مفهومی ویژه‌ای را برای آن همراه خواهد داشت. نخستین مؤلفه مهم در اکتساب، قصدمندی

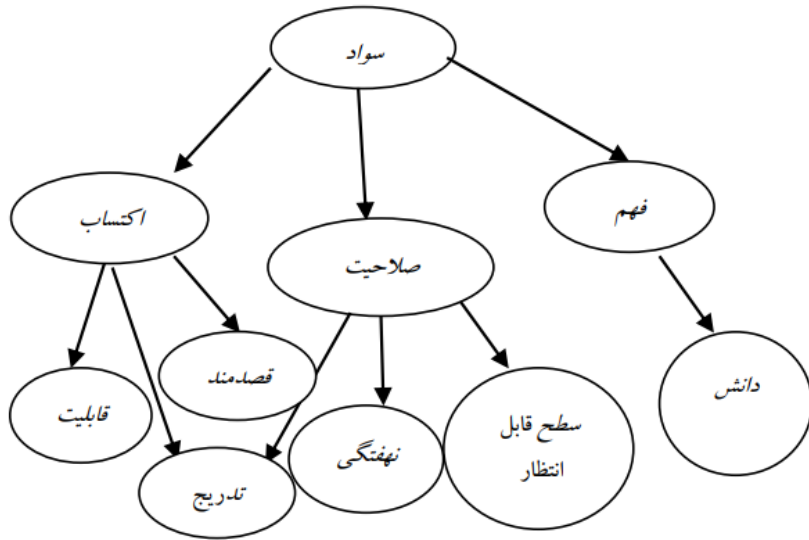
1. competency
2. immediate
3. capability
4. potentiality

و خودآگاهی است. اکتساب هر چیز نیازمند تصمیم فرد و تلاش برای به دست آوردن آن است. از این رو، تصمیم آگاهانه فرد و تلاش مجدانه او برای اکتساب، امری ضروری است. وجود قصدمندی در تعریف هرمان نیز تأییدی بر این تحلیل است. همچنین، یکی دیگر از مفاهیم زیرساز مفهوم اکتساب، مفهوم قابلیت رقابت است. هنگامی که اکتساب امری برای افراد مختلف امکانپذیر باشد، سطوح مختلفی از اکتساب قابل تصور خواهد بود. لذا، مفهوم رقابت و مسابقه در اینجا قابل طرح است. اینکه افراد در این اکتساب در رتبه‌های مختلفی قرار گیرند و بتوان بر اساس این رتبه‌ها آنها را رده‌بندی نمود، برآمده از مفهوم اکتساب خواهد بود. (سجادیه، ۱۳۹۴)

علاوه بر این، واژه سواد که ناظر به نوعی فهم است بر نوعی محتوای دانشی دلالت خواهد داشت. این تحلیل مفهوم که وام گرفته از تحلیل پیترز و هرست است، بر این نکته تأکید می‌ورزد هنگامی که پای فهم به میان می‌آید، بحث از محتوای دانشی و نظری نیز غیرقابل اجتناب خواهد بود (Peters & Hirst, ۱۹۸۰) بنابراین، هر جا بحث از سواد مطرح است، نمی‌توان فقط به مهارت‌های مکانیکی بسنده کرد و باید محتوای دانشی را نیز در نظر گرفت. بنابراین، محتوای دانشی، عنصر مفهومی دیگری است که مقوم مفهوم سواد به شمار می‌رود. (سجادیه، ۱۳۹۴)

در نگاهی کلی، تحلیل مفهومی سواد می‌تواند مؤلفه‌های مفهومی مقوم سواد اخلاقی را برای ما روشن سازد. هر یک از این مؤلفه‌های مقوم در عبارت «سواد اخلاقی» ایفای نقشی ویژه می‌کنند و این عبارت را به سمت و سویی خاص هدایت می‌کنند. در مجموع، می‌توان گفت مفهوم سواد دارای سه جزء مفهومی اکتساب، صلاحیت و فهم می‌باشد. مفهوم اکتساب خود با سه مؤلفه قصدمندی، قابلیت رقابت و تدریج و فرایند مرتبط است. از این رو، این سه مفهوم به عنوان اجزای مفهومی مقوم مفهوم سواد قابل بیانند. مفهوم صلاحیت و توانش نیز با سه مفهوم سطح قابل انتظار، قابلیت رقابت و نهفتگی مرتبط است. بنابراین، دو جزء سطح قابل انتظار و نهفتگی نیز به مجموعه مفاهیم سازنده مفهوم سواد اضافه می‌شوند. سرانجام، مفهوم فهم به عنوان مفهومی محوری در سواد مطرح می‌شود. این مفهوم با خویشتن، محتوای دانشی را به منظومه سواد می‌افزاید. بر این اساس، تحلیل مفهوم سواد چنانکه در شکل زیر نشان داده شده است، قابل طرح خواهد بود. (سجادیه، ۱۳۹۴)

مولفه‌های سواد (سجادیه، ۱۳۹۴ : ۹۳)

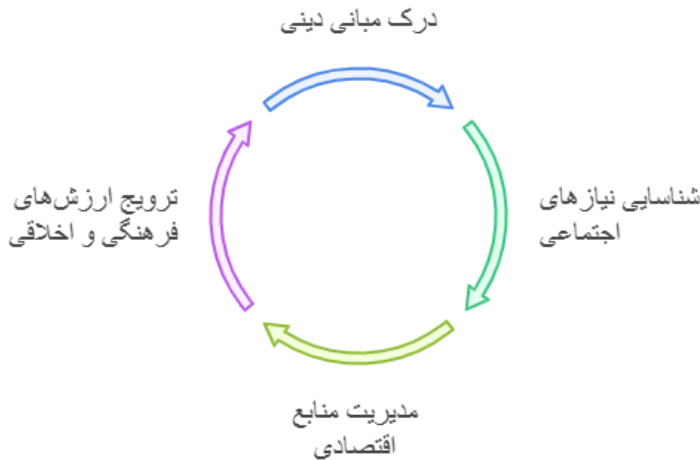
در تعاریف حقوقی، وقف عبارت است از حبس عین مال و تسبیل منافع آن. در وقف، اصل مال و عین آن ثابت نگه داشته می‌شود، در حالی که استفاده از منافع آن ادامه دارد. ارکان وقف عبارتند از واقف، موقوف‌علیهم و عین موقوفه. واقف کسی است که مالش را وقف می‌کند، موقوف‌علیهم یعنی کسانی که مال به نفع آنها وقف شده است و عین موقوفه همان مالی که وقف می‌شود. بدون ارکان وقف و شرایط هر رکن، عقد وقف صحیح نمی‌باشد.

قانون مدنی، در ماده ۵۵، در تعریف وقف، مقرر می‌دارد: "وقف، عبارت است از اینکه عین مال، حبس و منافع آن، تسبیل شود. یکی از پیامدهای وقف ارتقا مشارکت اجتماعی و فرهنگی افراد است که زیربنای آن ارتباط و اعتماد در میان روابط آن جامعه نهفته شده است. ارتباط، اعتماد و مشارکت زمینه‌ساز سرمایه اجتماعی در یک جامعه سالم می‌شود. وقف یک نظام ویژه حقوقی است که شرایط خاصی دارد؛ به این معنا که وقتی کسی مالی را وقف می‌کند، در واقع مال خود را برای استفاده در اختیار دیگری قرار داده است. وقتی عقد وقف به صورت صحیح صورت گرفت، دیگر امکان فروش مال موقوفه به راحتی اموال دیگر نیست؛ البته وقف موضوعی است که اکثر مردم مفهوم آن را می‌شناسند؛ اما

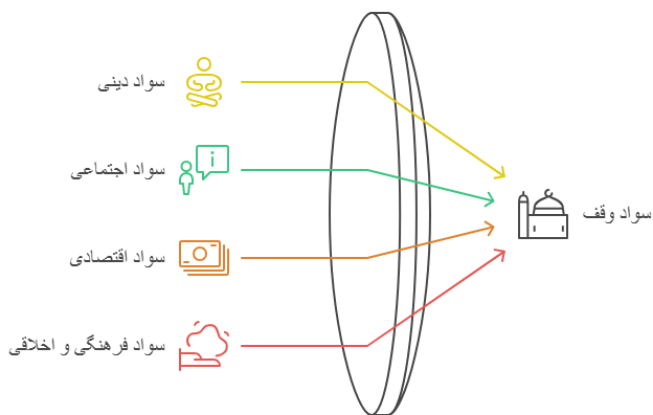
شاید با انواع و نکات حقوقی مربوط به آن آشنایی نداشته باشند. به همین دلیل ضرورت توجه به بحث ارتقا سواد وقف ضرورت می‌یابد.

چرخه سواد وقف

سواد وقف به مجموعه‌ای از دانش، مهارت‌ها، ارزش‌ها، و نگرش‌هایی اطلاق می‌شود که افراد را قادر می‌سازد تا مفهوم، اهمیت و اصول وقف را درک کرده و به‌طور مؤثر در ایجاد، مدیریت، و بهره‌برداری از موقوفات مشارکت کنند و در ترویج و حفظ فرهنگ وقف در جامعه نقش داشته باشند. لذا می‌توان گفت این مفهوم ترکیبی است از: الف) سواد دینی که برای درک مبانی شرعی و اعتقادی وقف لازم است. ب) سواد اجتماعی که برای شناخت نیازهای جامعه و ایفای نقش در بهبود کیفیت زندگی مردم به کار می‌رود. ج) سواد اقتصادی که برای مدیریت و بهره‌وری موقوفات استفاده می‌شود و د) سواد فرهنگی و اخلاقی که برای ترویج ارزش‌های انسانی و دینی در حوزه وقف کاربست پیدا می‌کند. بنابراین مفهوم سواد وقف پیچیده و چند بعدی است که نیازمند مفهوم سازی و کشف مؤلفه‌های آن ضروری به نظر می‌رسد.

ترکیب سواد وقف

۱. پیشینه تحقیق

در عناوین پژوهش‌های داخلی واژه "سواد وقف" تا لحظه نگارش این مقاله یافت نشد لیکن از مفاهیم مرتبط با سواد وقف مانند سواد خیریه استفاده گردیده است. که از جمله آنها می‌توان به مقاله ساخت‌یابی، اعتباریابی و سنجش شاخص سواد خیریه‌ای به نویسندگی انوری (۱۳۹۹) اشاره نمود که با هدف ساخت‌یابی، اعتباریابی و سنجش شاخص سواد خیریه‌ای انجام شده است. جامعه آماری تحقیق کلیه خیران شهر مشهد و حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۲۱۰ نفر از خیران بر اساس لیست‌های موجود به شکل تصادفی انتخاب و عوامل شناسایی شده در تحلیل عاملی شامل توانمندسازی، مشارکت جویی در امور خیر، نگرش مثبت به امور خیر، تعاملات در امور خیر و آموزش و اطلاع رسانی می‌باشند. نتیجه تحقیق اهمیت هر کدام از ابعاد را در شاخص سواد خیریه‌ای بررسی کرده و نشان می‌دهد سواد خیریه‌ای می‌تواند به تقویت جایگاه خیریه‌های فعال در حوزه حمایتی، مشارکت فعال در خیریه‌ها و انجمن‌های مختلف حمایتی، گسترش برنامه‌های توانمندسازی، پیشگیری مؤثر از فقر و معضلات آن، کمک رسانی صحیح و هدفمند و پیگیرانه جهت مصرف درست کمک‌ها و حمایت‌ها توسط مددجویان کمک نماید.

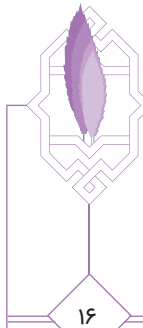
وقف به‌عنوان یک نهاد دینی و فرهنگی در کشورهای اسلامی، جایگاه برجسته‌ای دارد. در این کشورها، سواد وقف در قالب آگاهی عمومی، آموزش دینی و همچنین

برنامه‌های مدیریت موقوفات توسعه یافته است. در عربستان سعودی نقش کلیدی در تأمین هزینه‌های امور خیریه و مذهبی دارد و برنامه‌هایی برای ارتقاء دانش عمومی درباره وقف و مدیریت مدرن موقوفات وجود دارد و دانشگاه‌هایی مانند دانشگاه ملک عبدالعزیز دوره‌های آموزشی مرتبط با مدیریت وقف ارائه می‌دهند. در کشور ترکیه نیز وقف یکی از عناصر برجسته جامعه مدنی است و نهادهایی مانند مدیریت وقف‌ها، مسئولیت هدایت و نظارت بر موقوفات را دارند. آگاهی عمومی درباره وقف از طریق برنامه‌های رسانه‌ای، فرهنگی و آموزشی ترویج می‌شود. در مالزی و اندونزی، وقف به‌عنوان ابزاری برای توسعه پایدار و کاهش فقر شناخته می‌شود. دولت و نهادهای خیریه محلی برنامه‌هایی برای آموزش سواد وقف و مدیریت موقوفات به مردم ارائه می‌دهند و استفاده از فناوری‌های مدرن مانند پلتفرم‌های دیجیتال برای مدیریت و تبلیغ موقوفات رواج دارد. در برخی کشورها مانند هند و پاکستان که دارای اقلیت‌های مسلمان بزرگی هستند مفهوم وقف در قالب وقف‌های عمومی^۲ فعالیت دارد و تلاش‌هایی برای آموزش و مدیریت موقوفات صورت می‌گیرد. در برخی کشورها، مفاهیمی مشابه وقف با اسامی و شیوه‌های مختلف وجود دارد که نشان‌دهنده نقش آگاهی و مدیریت در امور خیریه است در ژاپن و کره جنوبی، سنت‌های خیریه مشابهی وجود دارند که با آموزش و ترویج عمومی تقویت می‌شوند. در اروپا نیز نهادهای خیریه با رویکردهای مشابه وقف در چارچوب قانون‌گذاری فعالیت دارند همچنین در کشورهای غربی مانند ایالات متحده آمریکا، بریتانیا و کانادا، مفهوم وقف در میان جوامع مسلمان فعال است. جوامع مسلمان این کشورها به ترویج وقف برای حمایت از مساجد، مدارس و پروژه‌های خیریه می‌پردازند. سازمان‌های غیرانتفاعی و خیریه تلاش می‌کنند تا دانش و آگاهی درباره وقف را افزایش دهند.

در پژوهش‌های خارج از ایران آنچنان که مشخص است در کشورهای اندونزی و مالزی این مفهوم دقیقاً استفاده می‌گردد. جدول ذیل تعدادی از پژوهش‌های مرتبط با این مفهوم را به رشته تحریر درآورده است .

نام پژوهش	نویسندگان	سال	خلاصه
Investigating the Impact of Accountability, Religiosity and Waqf Literacy on Community Interest in Cash Waqf	Suci Nurjanah1, Annisa Fithria2	۲۰۲۴	این پژوهش تأثیر پاسخگویی، دینداری و سواد وقف بر علاقه مردم اندونزی به وقف پول را بررسی کرده است. پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و تحلیل رگرسیون خطی چندگانه بر روی ۱۰۲ نفر از مردم مسلمان اندونزی انجام شده است. نتایج نشان می‌دهد که پاسخگویی و دین‌مداری به طور مثبت و معنادار بر علاقه به وقف پول اثر دارند، به طوری که شفافیت نهادهای وقف و سطح بالای دینداری افراد، تمایل به مشارکت را افزایش می‌دهد. اما سواد وقف تأثیر قابل‌توجهی بر این علاقه نداشته است، که ممکن است نشان‌دهنده اولویت نداشتن دانش تخصصی در تصمیم‌گیری برای وقف باشد. این یافته‌ها می‌توانند به نهادهای وقف و دولت کمک کنند تا با تمرکز بر پاسخگویی و دینداری، مشارکت در وقف پول را تقویت کنند.
Development of Waqf from an Islamic Perspective through the Land Professional Society of Malaysia in an Effort to Increase Waqf Literacy	Abdullah, Putri Allana Omar, Ismail Bin Abdullah, Iqbal Alan Utami, Pertiwi Zuhriyah, Nur Azizah Monalysa, Lita Basrowi Satriawan, Dedi Widiawati, Septi	۲۰۲۴	در این پژوهش توسعه وقف از منظر اسلامی از طریق انجمن حرفه‌ای زمین مالزی در راستای افزایش سواد وقف به بررسی تلاش‌های مشترک بین‌المللی برای ارتقای سواد وقف در مالزی و اندونزی می‌پردازد. این فعالیت با همکاری انجمن حرفه‌ای زمین مالزی (PERTAMA) و دانشگاه‌های مختلف انجام شده و هدف آن افزایش آگاهی عمومی درباره مفهوم، مزایا و مدیریت وقف، به‌ویژه وقف پول، از طریق بحث‌های گروهی، سمینارها و استفاده از رسانه‌های اجتماعی است. چالش‌هایی مانند کمبود دانش عمومی، مشارکت ناکافی جامعه، و مدیریت ضعیف دارایی‌های وقف شناسایی شده و راهکارهایی نظیر آموزش، همکاری بین‌سازمانی و بهره‌گیری از فناوری دیجیتال پیشنهاد شده است. نتایج نشان می‌دهد که این برنامه‌ها درک و مشارکت شرکت‌کنندگان را بهبود بخشیده و زمینه‌ساز توسعه پایدار وقف در راستای اهداف اجتماعی و اقتصادی شده است.
The Concept of Gontor's Literacy on Waqf as A Model to Achieve Waqf Inclusion and Increase Cash Waqf Participation	Susilo, Adib Abdullah, Nurdianawati Che Embi, Nor Azizan	۲۰۲۱	این مقاله مفهوم سواد وقف در دانشگاه دارالسلام گنتور اندونزی را بررسی می‌کند و آن را به‌عنوان الگویی برای دستیابی به شمولیت وقف و افزایش مشارکت در وقف پول (cash waqf) معرفی می‌کند. پژوهش با استفاده از داده‌های ثانویه و روش‌های تحلیلی نشان می‌دهد که وقف پول پتانسیل بالایی برای بهبود رفاه اجتماعی دارد، اما به دلیل کمبود سواد وقف و ضعف در مدیریت دارایی‌های وقف، این پتانسیل به طور کامل بهره‌برداری نشده است. مدل سواد وقف گنتور شامل سه عنصر کلیدی آموزش وقف، محیط حمایتی و الگوهای شخصی (مانند بنیان‌گذاران گنتور) است که با یکدیگر ترکیب شده و انگیزه دانشجویان و فارغ‌التحصیلان را برای مشارکت در وقف تقویت می‌کند. این مدل با ترویج ارزش‌هایی مانند اخلاص و خوداتکایی، و ایجاد محیطی عملی برای یادگیری وقف، به توسعه پایدار پروژه‌های وقف کمک کرده و می‌تواند به‌عنوان الگویی برای افزایش آگاهی و مشارکت عمومی در وقف پول مورد استفاده قرار گیرد.

خلاصه	سال	نویسندگان	نام پژوهش
این مطالعه با هدف بررسی تأثیر سواد وقف پول بر تصمیمات وقف پول در میان کارکنان وزارت دین در استان سوماترا غربی با علاقه به وقف به عنوان متغیر میانجی انجام شد. داده‌ها از طریق پرسشنامه جمع آوری و با استفاده از رگرسیون خطی ساده و تحلیل مسیر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد که سواد وقف به طور قابل توجهی بر علاقه به وقف تأثیر می‌گذارد که به نوبه خود بر تصمیمات وقف پول تأثیر می‌گذارد. این مطالعه همچنین رابطه معناداری بین علاقه به وقف و تصمیمات وقف پول در بین کارکنان نشان داد. علاوه بر این، تحلیل مسیر نشان داد که سود وقف واسطه رابطه بین سواد وقف و تصمیمات وقف پول است.	۲۰۲۳	Rozalinda, Rozalinda, Rozalinda, Mardiah, Nila Pratama, Celya	The Effect of Cash Waqf Literacy on Cash Waqf Decision with Interest in Waqf as a Mediating Variable
این مقاله به بررسی تأثیر سواد، درآمد و مدیریت خوب بر تصمیم‌گیری برای وقف پول در بین نمازگزاران مسجد ژنرال احمد یانی در شهر مالنگ اندونزی می‌پردازد. پژوهش با روش کمی و استفاده از پرسشنامه بین ۷۶ نفر انجام و داده‌ها با استفاده از معادلات ساختاری با نرم‌افزار SmartPLS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و نشان می‌دهد که هر سه عامل سواد، درآمد و مدیریت خوب به طور مثبت و معنادار بر تصمیم وقف پول اثر دارند. همچنین، مدیریت خوب (که شامل شفافیت و پاسخگویی است) نقش واسطه‌ای دارد و تأثیر سواد و درآمد را بر تصمیم وقف تقویت می‌کند، زیرا اعتماد مردم به نهاد وقف را افزایش می‌دهد. این یافته‌ها می‌توانند به مدیران وقف کمک کنند تا با بهبود آموزش و مدیریت، تعداد بیشتری را به وقف پول تشویق کنند.	۲۰۲۴	Qomariah, Qomariah Setiyowati, Supami Wahyu Irianto, Mochamad Fariz	The Role Of Good Governance In Mediating Literacy, Income And Cash Waqf Decisions
مقاله «سطح سواد وقف و عوامل تعیین‌کننده آن بر نیت عمومی برای مشارکت در وقف پول: مطالعه‌ای درباره نهادهای وقف در اندونزی» به بررسی عوامل مؤثر بر نیت جامعه مسلمان در شهرهای سورابایا، یوگیاکارتا و جاکارتا برای مشارکت در وقف پول پرداخته است. این پژوهش با استفاده از نظریه رفتار برنامه‌ریزی‌شده (TPB) و روش مدل‌سازی معادلات ساختاری (SEM)، تأثیر متغیرهایی چون پایبندی مذهبی، مشارکت نهادهای وقف، استفاده از ابزارهای فناوری رسانه‌ای، عنصر آموزش، نگرش، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری را تحلیل کرده است. نتایج نشان می‌دهد که مشارکت نهادهای وقف، هنجارهای ذهنی، پایبندی مذهبی، آموزش و فناوری به‌طور قابل‌توجهی بر نیت وقف پول اثر مثبت دارند، اما نگرش و کنترل رفتاری تأثیری معنادار نشان ندادند. پژوهش پیشنهاد می‌دهد که نهادهای وقف با آموزش مداوم، استفاده از فناوری و تقویت تعاملات اجتماعی، سواد وقف و مشارکت عمومی را افزایش دهند.	۲۰۲۳	Rahmania, Nurul Maulana, Hartomi	Waqf Literacy Level and Its Determinants on Public Intention to Contribute Cash Waqf: a Study of Waqf Institutions in Indonesian

نام پژوهش	نویسندگان	سال	خلاصه
Waqf Literacy Strategy for Empowering Waqf Based on Digital Media Platforms (Case Study at the Indonesian Waqf (Board	Arrasya, Syafira Nurina Muhtadi, Muhtadi	۲۰۲۴	این مقاله درباره استراتژی سازمان وقف اندونزی (BWI) برای آموزش مردم جهت ارتقا سواد وقف با استفاده از پلتفرم‌های دیجیتال است. پژوهش با روش کیفی انجام شده و سه موضوع را بررسی می‌کند: چگونه سازمان وقف اندونزی آگاهی مردم را درباره وقف بالا می‌برد، چگونه پلتفرم‌های دیجیتال خود را مدیریت می‌کند، و واقفان چه واکنشی به این اقدامات نشان می‌دهند. سازمان وقف اندونزی از طریق وبسایت و رسانه‌های اجتماعی‌اش، محتوایی مثل مقاله، کتاب دیجیتال و ویدئو ارائه می‌دهد و با ارتباط، آموزش، همکاری با کارشناسان کمی سرگرمی، تلاش می‌کند مردم را به وقف تشویق کند. نتایج نشان می‌دهد این روش‌ها آگاهی و علاقه واقفان را افزایش داده، هرچند بخش سرگرمی هنوز کامل نیست. مدیریت خوب پلتفرم‌ها هم به موفقیت این برنامه کمک کرده است.
Why does Waqf ?Literacy Matter	Akbar, Nashr Kassim, Salina	۲۰۲۳	مقاله «چرا سواد وقف مهم است؟» نوشته نشر اکبر و سلینا کسیم، به بررسی اهمیت سواد وقف و دلایل پایین بودن آن در میان مسلمانان، به‌ویژه در اندونزی، می‌پردازد. این مطالعه با مرور ادبیات موجود، چهار دلیل اصلی را برجسته می‌کند: نخست، ویژگی‌های منحصر به فرد وقف در مقایسه با دیگر صدقات اسلامی؛ دوم، ارتباط مثبت سواد وقف با افزایش جمع‌آوری وقف؛ سوم، بهینه‌سازی استفاده از اموال وقف با بالا رفتن سواد؛ و چهارم، کاهش منازعات مالکیتی ناشی از کمبود آگاهی. نویسندگان تأکید می‌کنند که سواد وقف نه تنها به مشارکت بیشتر در وقف کمک می‌کند، بلکه می‌تواند نقش وقف را در توسعه اقتصادی-اجتماعی تقویت کرده و از اختلافات حقوقی جلوگیری کند. در پایان، پیشنهاد شده که نهادهای وقف و محققان با آموزش گسترده و تحقیقات بیشتر، سطح سواد وقف را ارتقا دهند تا پتانسیل این ابزار خیریه اسلامی به‌طور کامل محقق شود.
The role of trust on investors' intention to shares waqf in Indonesia	Jurnal Ekonomi & Keuangan Islam	۲۰۲۴	این مطالعه روابط مستقیم و غیرمستقیم بین متغیرهای سواد وقف، شهرت و صداقت و نیت سرمایه‌گذاران در سهام وقف را بررسی می‌کند. روش‌شناسی این مطالعه از رویکرد تحلیل مدل‌سازی معادلات هوشمند (SEM) با SEM PLS ۴/۰ استفاده می‌کند. در مجموع ۲۴۷ سرمایه‌گذار از طریق توزیع پرسشنامه به دست آمدند. یافته‌ها و نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که سواد وقف، شهرت و صداقت تأثیر مستقیم مثبت و معناداری بر اعتماد و قصد سرمایه‌گذار در سهام وقف دارد. متغیر اعتماد تأثیر مثبت معناداری بر قصد سرمایه‌گذار در سهام وقف دارد. متغیر اعتماد می‌تواند تأثیر سواد، شهرت و صداقت وقف را بر قصد سرمایه‌گذار در سهام وقف تعدیل کند. مدیریت با کشورهای دیگر ایجاد همکاری با اعضای بورس اوراق بهادار دارای خدمات سامانه معاملات آنلاین شریعت (SOTS) به منظور سهولت در تقسیم وقف برای سرمایه‌گذاران. اصالت - این مطالعه متغیرهای اعتماد را به عنوان واسطه برای سایر متغیرها اضافه می‌کند و نتایج تأثیر سواد، شهرت و صداقت وقف را بر قصد سرمایه‌گذار در سهام وقف تأیید می‌کند.

۲. روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ جهت گیری، در زمره پژوهش‌های بنیادی قرار دارد و پارادایم حاکم بر این پژوهش، تفسیرگرایی است. در این پژوهش استراتژی نظریه داده بنیاد مورد استفاده قرار گرفته است. نظریه داده بنیاد با رویکردهای گوناگونی مورد بهره برداری قرار می‌گیرد که مهمترین آنها عبارتند از: (الف) رویکرد استرواسی یا نظام مند^۱. (ب) رویکرد گلیزری یا ظاهر شونده^۲ و (ج) رویکرد ساخت گرایانه^۳ که استراتژی یا راهبرد این پژوهش، نظریه داده بنیاد با رویکرد ظاهر شونده از منظر گلیزر، خواهد بود. بر اساس این رویکرد، سه گام اصلی کدگذاری مورد استفاده در این تحقیق، عبارتند از: (الف) کدگذاری حقیقی^۴ شامل کدگذاری باز^۵ و کدگذاری انتخابی^۶ و (ب) کدگذاری نظری^۷. با توجه به استراتژی این پژوهش روش نمونه گیری، هدفمند^۸ بوده است. در این پژوهش معیار قضاوت در مورد حجم نمونه و زمان متوقف کردن نمونه گیری، اشباع نظری بوده است. منابع جمع آوری اطلاعات در روش نظریه داده بنیاد در دو دسته طبقه بندی می‌شوند، منابع اولیه که شامل مصاحبه و مشاهده است و منابع ثانویه که تجارب شخصی و ادبیات موجود را شامل می‌شود. نظریه داده بنیاد، از هر داده‌ای استفاده می‌کند، اما این به محقق بستگی دارد که معلوم کند که چه داده‌ای را به کار گیرد، البته در نظریه داده بنیاد، مصاحبه‌ها، مطلوب‌ترین نوع داده‌ها هستند (Glaser, B G; Holton, J, ۲۰۰۷)؛ در این پژوهش از مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته جهت گردآوری داده‌ها استفاده شده است. در زیر بعضی از عللی که استفاده از این روش را توجیه می‌کند بر شمرده‌ایم.

۱. یکی از عللی که استفاده از روش گراند تئوری را در این پژوهش توجیه می‌کند، این است که ما برای کشف مفهوم سواد وقف و مؤلفه‌های آن نیازمند حجم زیادی از نظریه‌های داده بنیاد هستیم تا به نحوی به اشباع میدانی برسیم که روش نظریه زمینه‌ای این فضا را ایجاد کرده تا افرادی از جامعه که درگیر این فرایند هستند به شکلی نظم یافته مورد مطالعه قرار گیرند.

1. Straussian or Systematic Approach
2. Glaserian or Emergent Approach
3. Constructivist Approach
4. Substantive Coding
5. Open Coding
6. Selective Coding
7. Theoretical Coding
8. purposeful sampling

۲. از آنجایی که نظریه زمینه‌ای در مقایسه با روش‌های پدیدار شناسی، مردم نگاری، مطالعه موردی و... تنها روشی است که به صورت سیستماتیک فرآیند شکل گیری موضوعی را بررسی می کند لذا این روش برای مطالعه موضوعی مثل سواد وقف و مؤلفه‌های آن که دارای فرآیندهای مختلف و متفاوتی است مفید می‌باشد.

۳. گراند تئوری هرچند روشی برای ارائه یک نظریه قائم به ذات است ولیکن می‌تواند فراهم کننده چارچوب تحلیلی مناسبی برای تجزیه و تحلیل داده‌ها باشد و لذا با این روش می‌توان در عین کشف مفهوم سواد وقف، مؤلفه‌های سواد وقف را مورد شناسایی قرار داد.

۴. نگاهی به تحقیقات پیشین نشان می‌دهد که موردی که حاکی از تبیین مفهوم سواد وقف و مؤلفه‌های آن باشد وجود ندارد و انجام این پژوهش ضروری به نظر می‌رسد ولی به دلیل نبودن راهنمای تجربی در این زمینه نیاز به نظریه پردازی و مدل سازی دیده می‌شد و چون گراند تئوری می‌تواند نظریه‌ای داده مبنا از واقعیت مورد مطالعه را ارائه دهد و از طرفی فضایی برای نظریه سازی فراهم کند لذا این روش انتخاب شده است.

در تحقیقات کیفی، چهار معیاری است که گوبا و لینکلن تحت عنوان ۱-قابلیت اعتماد^۱ به عنوان جایگزین روایی و پایایی در تحقیقات کیفی مطرح کرده‌اند (Elliott & Lazenbatt, ۲۰۰۵) که در این پژوهش نیز این چهار معیار مورد توجه قرار گرفته است. این چهار معیار عبارتند از: ۱- اعتبارپذیری^۲: یعنی آنچه در یافته‌ها و نتایج تحقیق از سوی محقق ذکر می‌شود، همانی باشد که در ذهن پاسخگو بوده است. در این تحقیق این معیار با انجام کامل پژوهش تا اشباع داده‌ها، ارائه داده‌ها به مشارکت کنندگان و نظرخواهی از آنان، تخصیص زمان کافی برای انجام مصاحبه‌ها و انجام کدگذاری توسط چند نفر صورت گرفته است. ۲- انتقال پذیری^۳: به معنای قابلیت تعمیم نتایج به سایر حوزه‌ها و زمینه‌هاست. در این تحقیق با استفاده از به کارگیری نظرات مختلف در طیف گسترده از اعضاء جامعه این مهم انجام شده است. ۳- قابلیت اطمینان^۴: به معنای کفایت روند تجزیه و تحلیل داده‌ها و فرایندهای تصمیم گیری است. در این پژوهش با استفاده مستمر از نظرات اساتید و اعضاء جامعه قابلیت اطمینان به دست آمده است. ۴- تأییدپذیری^۵: به

1. Trustworthiness
2. Credibility
3. Transferability
4. Dependability
5. Confirmability

معنی قدرت تحلیل و دقت داده‌ها و میزان تأیید آنهاست. در این زمینه، محقق باید نشان دهد که یافته‌های وی عملا و واقعا مبتنی بر داده‌ها هستند. در این تحقیق این معیار از طریق دقت در انتخاب نمونه‌ها، تلفیق روش‌های گردآوری داده‌ها شامل مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته و یادداشت برداری انجام شده است. در این پژوهش جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار MAXQDA بهره برده شده است.

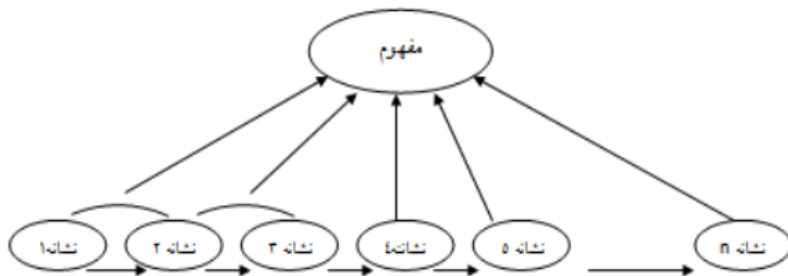
۲-۱. فرآیند کدگذاری در رویکرد ظاهر شونده گلیزی

رویکرد ظاهر شونده طی دو مرحله اصلی کدگذاری و سه گام صورت می‌گیرد. کدگذاری فرآیندی است که داده‌ها را با نظریه پیوند می‌دهد. در واقع، از طریق کدگذاری، کدهای مفهومی ایجاد می‌شوند که پیوند میان داده‌ها و نظریه را روشن می‌کند. گلیرز (۱۹۷۸) معتقد است کدگذاری از طریق شکستن داده‌ها پژوهشگر را از سطح تجربی حرکت داده و با گروه بندی داده‌ها در کدهایی مشخص، زمینه تبدیل آنها به نظریه را فراهم می‌کند یا به عبارت دیگر، کدگذاری برای ایده مفهومی، راهی مطمئن برای پژوهشگران است که آنها را از بند تجربی داده‌ها آزاد می‌سازد و از سطح تجربی داده‌ها فراتر می‌برد

شکستن داده‌ها به محققان کمک می‌کند تا به عقب برگشته، عناصر نامتراکم را بررسی نموده و آنها را به گونه‌ای مفهوم سازی کنند که از یک موقعیت و یا مصاحبه خاص که در آن قرار داشتند، فراتر روند (Locke, ۲۰۰۱)

به زعم گلیرز (۱۹۷۸) کدگذاری در نظریه داده بنیاد بريك مدل مفهوم- نشانه استوار است، به طوری که، این مدل پیوند ضروری میان داده و مفهوم را برقرار می‌سازد و مبتنی بر مقایسه مستمر است. به بیان دیگر، در رویکرد ظاهر شونده، مقایسه مستمر با سه نوع مقایسه سرو کار دارد اول نشانه‌ها با نشانه‌ها مقایسه می‌شوند تا میان نشانه‌ها و شرایط در حال تغییرشان همسانی ایجاد شود. این نشانه مفهوم‌ها را می‌سازند؛ دوم مفهوم با نشانه‌های بیشتری مقایسه می‌شوند تا ویژگی‌های نظری جدیدی از مفهوم و همچنین مفروضه‌های بیشتری خلق شوند؛ و سوم مفهوم با مفهوم‌ها مقایسه می‌شوند. گلیرز (۱۹۷۸) درباره فرآیند کدگذاری و ایجاد مفهوم‌ها از چند نشانه با صراحت چنین بیان می‌دارد که کانون توجه نظریه داده بنیاد عبارت است از مشخص کردن مفهومی و نه تعریف مفهومی. او معتقد است که با ایجاد يك مفهوم که به نشانه اشاره دارد، آن مفهوم را تعریف نمی‌کنیم در واقع به دنبال تعریف مفهوم نیستیم، بلکه با مشخصه‌هایی که نشانه به ما تذکر می‌دهند، يك مفهوم را مشخص می‌نماییم. به عبارت دیگر، وقتی اقدام به کدگذاری و

نام‌گذاری می‌کنیم ، نباید برای تعریف آن مفهوم تلاش نکنیم. مشخصه موجود در نشانه‌هایی که به آن مفهوم اشاره دارند، مفهوم را برای ما تصریح و تبیین می‌نمایند. بنابراین، با تغییر مشخصه‌های موجود در نشانه‌ها می‌توان به آسانی یک مفهوم را مشخص کرد اما به آسانی قادر به تغییر تعریف آن نیستیم. در واقع، در مدل مفهوم نشانه وقتی از چند نشانه به یک مفهوم می‌رسیم، درصدد تعریف یک مفهوم نیستیم، بلکه از طریق توجه به مشخصه‌های موجود در نشانه‌ها یک مفهوم را مشخص می‌کنیم. در نتیجه نشانه‌ها قابلیت جابجایی دارند شکل زیر تصویری از این مدل را ارائه می‌دهد

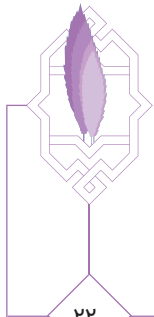

در مجموع، همان‌طور که فرآیند کدگذاری در داده‌ها پیش می‌رود مفهوم‌ها انتزاعی‌تر شوند و مقوله‌ها ظهور می‌یابند. گلیزر به محققانی که در حال توسعه مقوله‌ها هستند، تأکید می‌کند که نام‌هایی را برای مقوله‌ها در نظر بگیرند که برخاسته از تصورات باشند. تصورات خوب به بازنمایی پیشامدهای پنهان در مفاهیم کمک می‌کند (Locke, ۲۰۰۱).

۳. یافته‌ها

۳-۱. نتایج پژوهش کدگذاری باز

بر اساس رویکرد ظاهرشنونده (گلیزری)، کدگذاری باز با اقدام به کدگذاری آزاد داده‌ها، تا زمانی ادامه پیدا می‌کند که اثرات ظهور مقوله محوری، نمودار شود، تا بدین ترتیب در مرحله بعدی، یعنی مرحله کدگذاری انتخابی، کدگذاری بر اساس مقوله محوری، هدایت شود. گلیزر (۱۹۷۸) معتقد است از ابتدای اقدام، محقق برای کدگذاری باز، باید به صورت آگاهانه به جستجوی متغیر محوری بپردازد. با توجه به توصیه‌های گلیزر، در این پژوهش، اثرات ظهور مقوله محوری، پس از کدگذاری مصاحبه هشتم نمودار شد. در این مرحله، مقوله محوری سواد وقف ، نام گذاشته شد

کد مصاحبه شونده	قسمتی از متن پاسخ که مقوله محوری در آن به چشم می‌خورد
A۰۲	سواد وقف یعنی چی؟ یعنی این که آدم عمیقاً بدون وقف چیه، چه نوع‌هایی داره، شرایطش چطوره و چطور باید اداره‌ش کرد. این وسط هم لازمه بفهمیم وقف چجوری می‌تونه جامعه رو به سمت توسعه پایدار ببره و با چه مشکلاتی روبه‌روئه.
A۰۵	از نظر اقتصادی، سواد وقف یعنی بفهمیم وقف چه نقشی توی توزیع ثروت و کم کردن فاصله طبقاتی داره. همین‌طور این که چطور می‌تونیم موقوفات رو به سرمایه‌گذاری‌های پایدار و سودآور تبدیل کنیم.
A۰۱	از نظر اجتماعی، سواد وقف یعنی درک کنیم وقف چه تأثیری توی همبستگی اجتماعی، تقویت اخلاق، و رفع نیازهای جامعه داره. باید بفهمیم چه موانع اجتماعی و فرهنگی‌ای جلوی گسترش وقف رو می‌گیرن و چطور می‌شه این موانع رو برداشت.
A۰۷	سواد وقف یعنی بلد باشیم موقوفات رو درست و مؤثر مدیریت کنیم، بهره‌وری‌شون رو ببریم بالا، و وقف رو با نیازهای جدید جامعه هماهنگ کنیم. همین‌طور، باید بلد باشیم با واقف‌ها و ذی‌نفع‌ها خوب ارتباط برقرار کنیم و کارهای مالی موقوفات رو شفاف انجام بدیم.
A۱۲	سواد وقف یعنی بفهمیم وقف چه ظرفیتی داره برای حمایت از کارهای خیریه و چطور می‌شه منابع موقوفات رو به بهترین شکل برای کمک به نیازمندا استفاده کرد. همکاری با سازمان اوقاف و هماهنگ کردن کارهای خیریه با هدف‌های وقف هم خیلی مهمه.
A۱۵	برای کسی که می‌خواد وقف کنه، سواد وقف یعنی بدون چطور اموالش رو وقف کنه که به بهترین شکل به دست نیازمندا برسه. آشنا بودن با انواع وقف و مزایای هرکدوم هم خیلی کمک می‌کنه.
A۰۶	سواد وقف یعنی بفهمیم وقف از کجا شروع شده، توی تاریخ چطور تغییر کرده، و چقدر توی شکل‌گیری هویت جمعی تأثیر داشته. همین‌طور این که وقف چه اثری روی فرهنگ و ارزش‌های جامعه داره و چه تفاوتی با بقیه نهادهای خیریه داره.
A۱۶	از نظر دینی، سواد وقف یعنی این که بفهمیم وقف چه ربطی به دین داره و چطور باورهای دینی رو تقویت می‌کنه. باید بدونیم وقف چطور می‌تونه با تغییرات اجتماعی و فرهنگی خودش رو تطبیق بده.
A۰۸	سواد وقف یعنی از ظرفیت وقف برای توسعه فرهنگی شهر و حمایت از فعالیت‌های فرهنگی و هنری استفاده کنیم. باید نسل‌ها رو هم با وقف آشنا کنیم و انگیزه‌شون رو برای شرکت توی کارهای خیریه بالا ببریم.
A۱۷	سواد وقف یعنی بفهمیم وقف چطور می‌تونه به حفظ میراث فرهنگی و تاریخی کمک کنه و از موقوفات فرهنگی برای برگزاری برنامه‌های فرهنگی و هنری استفاده کنیم.
A۰۹	سواد وقف یعنی احکام شرعی وقف رو بشناسیم و بدونیم چطور وقف می‌تونه بنیان‌های دینی جامعه رو تقویت کنه.
A۰۳	به طور کلی، سواد وقف یعنی درک ابعاد مختلف وقف؛ از فقهی گرفته تا اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی.
A۱۰	سواد وقف یعنی قوانین و مقررات بانکی مربوط به وقف رو بلد باشیم و خدمات بانکی مناسب به موقوفات ارائه بدیم.
A۱۴	همچنین، سواد وقف یعنی دعای حقوقی مربوط به وقف رو بشناسیم و بتونیم به واقف‌ها و مدیران موقوفات مشاوره بدیم.
A۱۳	سواد وقف یعنی فرهنگ وقف رو بین نسل‌ها گسترش بدیم و به دانش‌آموزا آموزش بدیم چیه.
A۱۱	سواد وقف یعنی بتونیم دقیق و کامل درباره وقف و نقشش توی جامعه اطلاع‌رسانی کنیم و عملکرد نهادهای مرتبط با وقف رو نقد و بررسی کنیم.
A۰۴	به نظرم سواد وقف یعنی از ابزارهای جدید و فناوری‌های نوین برای مدیریت موقوفات استفاده کنیم و مدل‌های جدیدی برای جلب مشارکت مردم توی وقف طراحی کنیم.

۳-۲. کدگذاری انتخابی

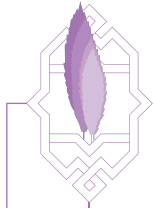
در رویکرد ظاهر شونده (گلیزری)، زمانی که مقوله محوری که در این پژوهش سواد وقف می‌باشد، نمودار شد، کدگذاری انتخابی آغاز شده و مصاحبه‌ها، در جهت متغیر محوری، کدگذاری می‌شوند. کدگذاری انتخابی، با کدگذاری برای متغیر محوری سواد وقف، سر و کار دارد. بنابراین در ادامه مصاحبه‌ها حول مقوله محوری استخراج شده در مرحله کدگذاری باز، تبیین مفهوم سواد وقف صورت پذیرفت. بر این اساس، ۷۹ کد و ۱۹ مفهوم مرتبط با آن احصاء شد. جداول زیر کدها و مفاهیم به دست آمده از این مرحله را نشان می‌دهد. در این پژوهش، مؤلفه‌های سواد وقف سه دسته هستند؛ این مؤلفه‌ها عبارتند از: توصیفی، تحلیلی و مهارتی که در جداول به همراه کدهای احصاء شده، ارائه شده است.

مؤلفه‌های توصیفی: آگاهی از مبانی شرعی و دینی وقف، آگاهی از قوانین و مقررات وقف، شناخت تاریخچه و اهمیت وقف، شناخت نهاد و ذینفعان وقف. مؤلفه‌های تحلیلی: تعمیق باور به وقف، تقویت انگیزه و معنویت، نگرش اخلاقی، تحلیل حقوقی وقف، ارزیابی آثار اجتماعی وقف، تحلیل اثرات اقتصادی وقف، توجه به وقف‌های زیست‌محیطی، تطبیق وقف، نقد و ارزیابی.

مؤلفه‌های مهارتی: مهارت‌های طراحی و ایجاد، مهارت‌های مدیریتی، مهارت‌های ترویجی، مهارت‌های خلاقانه و فناورانه، مهارت‌های تعاملی، حل مسائل وقف. این کدها از متن مصاحبه‌ها استخراج شده و به سه دسته اصلی توصیفی، تحلیلی و مهارتی تقسیم‌بندی شده‌اند. به عنوان مثال، در جدول بالا "نتایج پژوهش کدگذاری باز"، عباراتی مانند "سواد وقف یعنی چی؟ یعنی این که آدم عمیقاً بدون وقف چه" (A۰۲) یا "سواد وقف یعنی بلد باشیم موقوفات رو درست و مؤثر مدیریت کنیم" (A۰۷) به عنوان داده‌های اولیه برای این کدها استفاده شده‌اند.

۳-۳. کدگذاری نظری

کدهای نظری عبارتند از مدل‌های انتزاعی، که مقوله‌ها و ویژگی‌های آنها را در جهت یک نظریه تلفیق می‌کنند؛ در واقع کدهای نظری، چگونگی ارتباط ممکن میان کدهای حقیقی را که برای تلفیق به صورت یک نظریه مفروض هستند، مفهوم سازی می‌کنند (Glaser, B G; Holton, J) (۲۰۰۷) در واقع، کدهای نظری، الگویی از چگونگی ارتباط ممکن میان مقولات حاصل از تلفیق کدها و مفاهیم را حول مقوله محوری، ارائه می‌دهند. در رویکرد ظاهرشونده، تأکید بر آن است که تلفیق داده‌ها در مرحله کدگذاری نظری، باید حاصل ذوق

مفهومی^۱ باشد که از دل داده‌ها، ظهور کدهای حقیقی به دست آمده است.. گلیزر(۲۰۰۲) بیان می‌دارد که راهبرد نظریه داده بنیاد به عنوان یک روش نظریه پردازی، روشی فراتر از همه روش‌های تشریحی است. چنانکه برخی روش‌های تشریحی مانند پیمایش و تحلیل محتوا^۲ فقط به توصیف می‌پردازند، درحالی‌که نظریه داده بنیاد با اقدام به مفهوم سازی^۳ بر این روش‌ها برتری می‌یابد. از دیدگاه گلیزر دو ویژگی مفهوم سازی که بیشترین اهمیت را برای نظریه داده بنیاد دارد، این است که مفهوم‌ها، انتزاعی از زمان، مکان و افراد هستند و ربایش و دریافتی دائمی دارند به این معنا که با دریافت داده‌های جدید همواره بازبینی می‌شوند (Glaser, Conceptualization: On theory and theorizing) using grounded theory, ۲۰۰۲)

مؤلفه	تعداد زیرمؤلفه‌ها	تعداد کدها	درصد از کل کدها در کدگذاری انتخابی
توصیفی	۴	۱۶	۲۰/۲۵٪
تحلیلی	۹	۳۴	۴۳/۰۴٪
مهارتی	۶	۲۹	۳۶/۷۱٪
جمع کل	۱۹	۷۹	۱۰۰٪

بیشترین تعداد کدها در مرحله کدگذاری انتخابی قرار دارد (۷۹ کد، معادل ۷۹٪ از کل کدها)، که نشان‌دهنده تمرکز اصلی پژوهش بر سازمان‌دهی داده‌ها حول مقوله محوری است. در میان مؤلفه‌های کدگذاری انتخابی، مؤلفه تحلیلی با ۳۴ کد (۴۳/۰۴٪) بیشترین سهم را دارد، که بیانگر اهمیت تحلیل عمیق در مفهوم‌سازی سواد وقف است. مؤلفه مهارتی با ۲۹ کد (۳۶/۷۱٪) و مؤلفه توصیفی با ۱۶ کد (۲۰/۲۵٪) در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

۴. مؤلفه‌های توصیفی

مؤلفه‌های توصیفی سواد وقف به‌عنوان پایه و اساس درک این مفهوم، بر آگاهی و شناخت افراد از اصول، قوانین و تاریخچه وقف تمرکز دارند. این مؤلفه‌ها نقطه شروع فرآیند سوادآموزی وقف هستند و بدون آنها، امکان تحلیل عمیق یا کاربرد عملی وجود ندارد. شناخت مبانی شرعی، حقوقی و تاریخی وقف به افراد کمک می‌کند تا جایگاه این

1. Conceptual Interest
2. content analysis
3. conceptualization

نهاد را در جامعه درک کرده و زمینه را برای مشارکت آگاهانه فراهم کنند.

مفهوم	کد
آگاهی از مبانی شرعی و دینی وقف	احکام فقهی و اصول شرعی مرتبط با وقف.
	نقش وقف در آموزه‌های اسلامی و سایر ادیان.
آگاهی از قوانین و مقررات وقف	قوانین ملی و بین‌المللی مرتبط با وقف.
	حقوق و تکالیف واقفان و متولیان.
	یادگیری تعریف و اهداف وقف.
	آگاهی از احکام فقهی و حقوقی مرتبط با وقف.
	آشنایی با اصطلاحات رایج در حوزه وقف مانند تولیت، متولی، ناظر، عین موقوفه و منفعت موقوفه.
	شناخت شرایط صحت وقف و قوانین اجرایی آن.
شناخت تاریخچه و اهمیت وقف	شناخت انواع موقوفات (آموزشی، بهداشتی، زیست‌محیطی و غیره).
	مطالعه تاریخچه وقف و نمونه‌های موفق.
	آگاهی از تأثیر وقف در توسعه جوامع (فرهنگی، آموزشی، اقتصادی).
	آشنایی با سیر تاریخی وقف در اسلام و سایر تمدن‌ها.
	شناخت موقوفات برجسته در تاریخ.
شناخت نهاد و ذینفعان وقف	درک تاریخچه و نقش وقف در توسعه اجتماعی و اقتصادی.
	شناخت سازمان‌ها و نهادهای مسئول مدیریت و نظارت بر موقوفات.
	آشنایی با فرآیندهای اداری وقف مانند ثبت و نظارت.

یافته‌ها نشان می‌دهند که مؤلفه‌های توصیفی، مانند آگاهی از احکام شرعی و قوانین وقف، نه تنها به درک اولیه از چیستی وقف کمک می‌کنند، بلکه بستری برای تعمیق باورها و توسعه مهارت‌ها فراهم می‌سازند. این آگاهی، گام نخست در تبدیل وقف از یک مفهوم سنتی به ابزاری مؤثر برای توسعه پایدار است و ضرورت آموزش عمومی در این حوزه را برجسته می‌کند.

۵. مؤلفه‌های تحلیلی

مؤلفه‌های تحلیلی سواد وقف، فراتر از شناخت اولیه، به توانایی ارزیابی و تعمیق درک افراد از نقش وقف در جامعه می‌پردازند. این مؤلفه‌ها شامل تحلیل اثرات اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی وقف، تقویت باورها و نگرش‌های اخلاقی است که افراد را به سمت تصمیم‌گیری‌های آگاهانه و مسئولانه هدایت می‌کند. تحلیل، پلی بین دانش نظری و کاربرد عملی است.

مفهوم	کد
تعمیق باور به وقف	درک نقش وقف در تقویت عدالت اجتماعی و کاهش فقر.
	باور به ارزش‌های اخلاقی و معنوی در وقف (مثل ایثار، همبستگی).
تقویت انگیزه و معنویت	نگرش به وقف به‌عنوان ابزاری برای حل مسائل جدید جامعه (مثل وقف فناوری، محیط‌زیست).
	تقویت باورها و ارزش‌های دینی و اخلاقی.
	ایجاد حس مسئولیت نسبت به جامعه و نیازمندان.
نگرش اخلاقی	درک پاداش‌های معنوی و اجتماعی وقف.
	رعایت نیت خالص و بدون چشم‌داشت.
	شفافیت و امانت‌داری در مدیریت موقوفات.
	حفظ عدالت در تخصیص منابع وقفی.
تحلیل حقوقی وقف	بررسی مسائل حقوقی مرتبط با وقف مانند دعاوی و اختلافات موقوفه.
	تحلیل قوانین و مقررات موجود در حوزه وقف.
ارزیابی آثار اجتماعی وقف	وقف به‌عنوان ابزاری برای تقویت انسجام اجتماعی و کاهش نابرابری‌ها.
	توانایی شناسایی نیازهای جامعه برای وقف.
	بررسی تأثیر وقف بر کاهش فقر، ارتقای سلامت و آموزش.
	تحلیل نقش وقف در تقویت همبستگی اجتماعی
	مشارکت در تبلیغ و ترویج فرهنگ وقف در جامعه.
تحلیل اثرات اقتصادی وقف	تخصیص موقوفات به حوزه‌های مولد اقتصادی.
	کاهش فقر و نابرابری از طریق منابع وقفی.
	بررسی نقش وقف در توسعه اقتصادی و توزیع ثروت.
	تحلیل نقش موقوفات در اشتغال‌زایی و تولید.
	ارزیابی منابع مالی برای ایجاد وقف.
	درک ارزش‌افزوده وقف در حل مشکلات اقتصادی.
توجه به وقف‌های زیست‌محیطی	مدیریت هوشمندانه دارایی‌های وقفی برای بهره‌وری بهتر.
	وقف برای حفظ منابع طبیعی، جنگل‌کاری، و انرژی‌های تجدیدپذیر.
	تشویق به وقف در حوزه‌های حفاظت از محیط‌زیست.
تطبيق وقف	شناسایی فرصت‌های وقف برای کاهش آسیب‌های زیست‌محیطی.
	مقایسه سیستم‌های وقف در کشورهای مختلف و شناسایی نقاط قوت و ضعف.
	بررسی تطابق موقوفات با نیازهای جامعه.
	ارائه پیشنهادات برای بهبود نظام وقف.

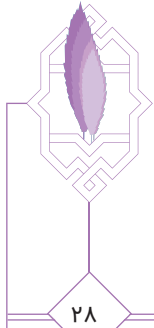
مفهوم	کد
نقد و ارزیابی	ارزیابی انتقادی منابع اطلاعاتی مرتبط با وقف.
	تشخیص صحت و اعتبار داده‌ها و آمارها.
	ارزیابی میزان تحقق اهداف وقف و اثربخشی موقوفات.
	شناسایی موانع و مشکلات حوزه وقف (مانند سوء مدیریت، فساد، عدم شفافیت و ...).
	ارائه راهکار برای رفع چالش‌های وقف

مفاهیم احصاء شده نشان‌دهنده اهمیت مؤلفه‌های تحلیلی در ایجاد انگیزه و نگرش مثبت به وقف است. توانایی ارزیابی تأثیرات وقف بر عدالت اجتماعی، اقتصاد و فرهنگ، افراد را قادر می‌سازد تا وقف را نه تنها به‌عنوان یک عمل دینی، بلکه به‌عنوان راه‌حلی برای چالش‌های مدرن ببینند. این امر بر لزوم تقویت تفکر انتقادی در برنامه‌های آموزشی وقف تأکید دارد.

۶. مؤلفه‌های مهارتی

مؤلفه‌های مهارتی سواد وقف، مرحله نهایی و عملی این مفهوم را تشکیل می‌دهند که افراد را به ابزارها و توانایی‌های لازم برای ایجاد، مدیریت و ترویج موقوفات مجهز می‌کنند. این مؤلفه‌ها از طراحی اسناد وقفی تا استفاده از فناوری‌های نوین و مهارت‌های ارتباطی را شامل می‌شوند و هدفشان تبدیل دانش و تحلیل به اقدامات ملموس است.

مفهوم	کد
مهارت‌های طراحی و ایجاد	توانایی شناسایی نیازهای جامعه برای تعیین اولویت‌های وقفی.
	تنظیم اسناد وقفی مطابق با قوانین و اصول.
	توانایی تنظیم سند وقف به صورت دقیق و قانونی.
	انتخاب موقوفه مناسب و تعیین شرایط وقف.
	توانایی انتخاب پروژه‌های مناسب برای وقف.
مهارت‌های مدیریتی	توانایی مدیریت منابع وقفی برای بهره‌وری حداکثری.
	مهارت‌های مدیریت موقوفات (نظارت، بهره‌وری، شفافیت).
	استفاده از فناوری برای شفافیت و گزارش‌دهی.
	درک نیازهای آینده جامعه و تطبیق وقف با آن.
	ایجاد موقوفات پایدار که به‌صورت خودکفا عمل کنند.

مفهوم	کد
مهارت‌های ترویجی	توانایی تولید محتوای آموزشی و اطلاع‌رسانی درباره وقف.
	جلب مشارکت دیگران برای گسترش فرهنگ وقف.
	یادگیری نحوه تنظیم اسناد وقفی.
	مهارت‌های ارتباطی برای تبلیغ فرهنگ وقف.
	توانایی تولید محتوای آموزشی برای آگاهی‌بخشی عمومی.
	توانایی ارائه طرح‌ها و پیشنهادات برای توسعه وقف.
	مشارکت در شناسایی و احیای موقوفات.
	مشارکت در رویدادها و کمپین‌های مرتبط با وقف.
	توانایی انتقال مفاهیم وقف به جامعه و تشویق افراد به مشارکت در وقف.
	استفاده از روش‌های خلاقانه برای ترویج فرهنگ وقف.
	تقویت ارزش‌های فرهنگی وقف از طریق رسانه‌ها، آموزش، و رویدادهای عمومی.
	توانایی ثبت و نگهداری سوابق و مدارک مربوط به وقف.
تهیه گزارش‌های دقیق و شفاف از عملکرد موقوفات.	
مهارت‌های خلاقانه و فناورانه	طراحی شیوه‌های خلاقانه برای جذب مردم به وقف.
	ایجاد موقوفات در حوزه‌های نوظهور (مثل وقف دیجیتال).
	استفاده از فناوری‌های نوین برای مدیریت و ترویج وقف.
مهارت‌های تعاملی	به کارگیری نرم‌افزارها و پلتفرم‌ها
	ایجاد ارتباط با سازمان‌های خیریه و نهادهای مرتبط.
حل مسائل وقف	هماهنگی و هم‌افزایی وقف با دیگر اشکال فعالیت‌های خیریه.
	توانایی حل اختلافات و مشکلات مرتبط با وقف.
	استفاده از روش‌های مذاکره و میانجیگری برای رفع مسائل.

یافته‌ها حاکی از آن است که مهارت‌های مدیریتی، ترویجی و خلاقانه، کلید موفقیت در بهره‌وری موقوفات و جلب مشارکت عمومی هستند. این مهارت‌ها با فراهم کردن امکان تطبیق وقف با نیازهای روز جامعه و استفاده از روش‌های نوین، نقش مهمی در پایداری و گسترش فرهنگ وقف ایفا می‌کنند و ضرورت آموزش عملی و حرفه‌ای را نشان می‌دهند.

نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف مفهوم‌سازی و کشف مؤلفه‌های سواد وقف با استفاده از رویکرد ظاهرشونده داده‌بنیاد (گلیزری) انجام شد و توانست به تبیین جامعی از این مفهوم چندبعدی دست یابد. یافته‌های این مطالعه نشان داد که سواد وقف به‌عنوان یک نوع سواد اجتماعی، دینی، اقتصادی و فرهنگی، فراتر از صرف آگاهی سطحی از وقف بوده و شامل مجموعه‌ای از دانش‌ها، مهارت‌ها و نگرش‌هاست که افراد را قادر می‌سازد تا به‌طور مؤثر در ایجاد، مدیریت و بهره‌برداری از موقوفات مشارکت کنند. بر اساس نتایج کدگذاری‌های انجام‌شده در سه مرحله (باز، انتخابی و نظری)، مؤلفه‌های سواد وقف در سه دسته اصلی توصیفی، تحلیلی و مهارتی دسته‌بندی شدند.

همچنین تفکیک کدها نشان می‌دهد که مؤلفه تحلیلی با ۳۴ کد بیشترین وزن را دارد، در حالی که مؤلفه توصیفی با ۱۶ کد کمترین تعداد را به خود اختصاص داده است. این توزیع بیانگر رویکرد پژوهش در حرکت از شناخت اولیه (توصیفی) به تحلیل عمیق (تحلیلی) و سپس کاربرد عملی (مهارتی) است، که با هدف مفهوم‌سازی سواد وقف هم‌راستا است.

مؤلفه‌های توصیفی بر آگاهی از مبانی شرعی، قانونی، تاریخی و نهادی وقف تمرکز دارند و نشان‌دهنده اهمیت شناخت پایه‌ای این مفهوم در میان افراد جامعه هستند. مؤلفه‌های تحلیلی، که شامل تعمیق باورها، تحلیل آثار اجتماعی و اقتصادی و نقد و ارزیابی وقف می‌شوند، بیانگر نیاز به درک عمیق‌تر و نگرشی انتقادی به نقش وقف در توسعه پایدار و حل مسائل جامعه است. در نهایت، مؤلفه‌های مهارتی، با تأکید بر توانایی‌هایی نظیر طراحی، مدیریت، ترویج و استفاده از فناوری‌های نوین در حوزه وقف، نشان‌دهنده ضرورت کسب مهارت‌های عملی برای پیاده‌سازی مؤثر این نهاد در جامعه مدرن هستند.

این پژوهش با تکیه بر مصاحبه‌های عمیق با نخبگان و کارشناسان حوزه وقف و رسیدن به اشباع نظری، توانست چارچوبی جامع برای سواد وقف ارائه دهد که می‌تواند به‌عنوان پایه‌ای برای سیاست‌گذاری، برنامه‌های آموزشی و ارتقای فرهنگ وقف در جامعه مورد استفاده قرار گیرد. نتایج این مطالعه بر این نکته تأکید دارد که ارتقای سواد وقف نه تنها به افزایش مشارکت مردم در امور خیریه و توسعه پایدار کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به تقویت انسجام اجتماعی، کاهش نابرابری‌ها و حفظ ارزش‌های فرهنگی و دینی منجر شود. همچنین از ارتباط بین کدها و مفاهیم احصا شده می‌توان به نتایج ذیل دست یافت.

ارتباط بین دانش و عمل: پیوند بین آگاهی (توصیفی) و توانایی مدیریت و ترویج (مهارتی) از طریق

تحلیل و نگرش (تحلیلی).

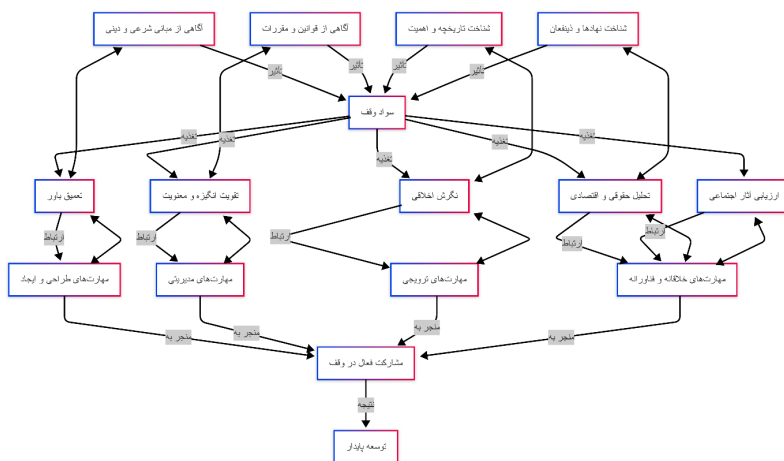
فرآیندمحوری سواد وقف: سواد وقف به‌عنوان یک فرایند تدریجی که از شناخت (توصیفی) به تحلیل (تحلیلی) و سپس مهارت‌آموزی (مهارتی) می‌رسد.

تأثیر چندبعدی وقف: تأثیر سواد وقف بر ابعاد دینی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی که از تعامل مؤلفه‌ها ناشی می‌شود.

نقش محیط و فرهنگ: چگونگی تقویت سواد وقف از طریق محیط‌های آموزشی و فرهنگی که مؤلفه‌های مهارتی و تحلیلی را پشتیبانی می‌کند.

با توجه به فقدان پژوهش‌های پیشین در زمینه تبیین مفهوم سواد وقف در داخل کشور، این مطالعه گامی نوآورانه در جهت پر کردن این خلأ علمی محسوب می‌شود. پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی، این چارچوب در جوامع مختلف و با استفاده از روش‌های ترکیبی (کیفی و کمی) مورد آزمون قرار گیرد تا قابلیت تعمیم‌پذیری آن بررسی شود. همچنین، طراحی برنامه‌های آموزشی مبتنی بر مؤلفه‌های شناسایی‌شده و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین برای ترویج سواد وقف می‌تواند به توسعه هرچه بیشتر این حوزه کمک کند. در نهایت، سواد وقف به‌عنوان یک ابزار قدرتمند، ظرفیت آن را دارد که با هماهنگی میان دولت، بخش خصوصی و نهادهای مردمی، به تحقق توسعه پایدار و همه‌جانبه در جامعه یاری رساند.

در پایان نمودار مدل ارتباطی مفاهیم سواد وقف به تصویر کشیده شده است .

کتابنامه

- انوری، سید علی. (1399). «ساخت یابی، اعتباریابی و سنجش شاخص سواد خیریه‌های». *سومین همایش ملی خیر ماندگار*. Retrieved from <https://civilica.com/doc/1274042>
- جان پرور، محسن؛ قباسفیدی، الهام؛ مازندرانی، دریا. (1401). «مفهوم سازی نخبه جغرافیایی و نقش نخبگان در مطالعات جغرافیایی». فصل‌نامه *جغرافیا و توسعه ناحیه ای 3(3)*؛ صص: 112-142
- سجادیه، نرگس. (1394). «نقد و بررسی رویکرد سواد اخلاقی از منظر عاملیت انسانی». *مجله مبانی تعلیم و تربیت*. 2(1)، صص: 215-236
- موسوی، ستاره؛ نیلی، محمد رضا. (1392). «بررسی جایگاه زیارت امامزادگان در مهندسی فرهنگی»، *مجموعه مقالات اولین کنگره بین المللی امامزادگان، اصفهان، انتشارات اسوه*
- Arrasya, N. S., & Muhtadi, M. (2023). Waqf Literacy Strategy for Empowering Waqf Based on Digital Media Platforms (Case Study at the Indonesian Waqf Board). *Proceedings of the 1st International Conference Da'wah and Communication*. doi:https://doi.org/10.2991/978-2-38476-285-9_4
- Elliott, N., & Lazenbatt, A. (2005). How to Recognise a 'Quality' Grounded Theory Research Study. *The Australian journal of advanced nursing: a quarterly publication of the Royal Australian Nursing Federation* 22(3), 48-52.
- Glaser, B G; Holton, J. (2007). Remodeling grounded theory. *Historical Social Research/Historische Sozialforschung*, 47-68.
- Glaser, B. G. (1978). *Theoretical sensitivity: Advances in the methodology of grounded theory*. Mill Valley: The Sociology Press.
- Glaser, B. G. (1978). *Theoretical sensitivity: Advances in the methodology of grounded theory VOL 2*. CA: Sociology Press .
- Glaser, B. G. (2002). Conceptualization: On theory and theorizing using grounded theory. *International Journal of Qualitative Methods*, 23-38.
- Herman, B. (2007). *Moral literacy*. London: Harvard University Press.
- Irwani, N. A. (2021). The Concept of Gontor's Literacy on Waqf as A Model to Achieve Waqf Inclusion and Increase Cash Waqf Participation. *The International Islamic Economic System Conference – The 9th I-iECONS 2021*.
- Lincoln, Y., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*, Beverly Hills. 1st edn: Sage Publications.
- Locke, K. D. (2001). *Grounded theory in management research: Sage Publications Limited*.
- Nashr, A., & Kassim, S. (2023). Why does Waqf Literacy Matter? *Global Review of Islamic Economics and Business*, Vol. 11, No. 1, 123-133.
- Nurjanah, S., & Fithria, A. (2024). Investigating the Impact of Accountability, Religiosity, and Waqf Literacy on Community Interest in Cash Waqf. *Journal of Islamic Finance and Banking Vol. 6 No. 1 (2024)*, 1-16. doi:10.21580/al-arbah.2024.6.1.20896
- Peters, R. S., & Hirst, P. (1980). *The logic of education*. London: Blackwell.
- Putri, A. A., Ismail, B. O., Iqbal, A. A., Pertiwi, U., Nur, A. Z., Monalysa, L., Widiawati, S. (2024). Development of Waqf from an Islamic Perspective through the Land Professional Society of Malaysia in an Effort to Increase Waqf Literacy. *Jurnal Pengabdian kepada Masyarakat. Vol. 4, No. 2*, 384-392. doi:DOI: 10.59431/ajad.v4i2.353

- Qomariah, Setiyowati, S. W., & Irianto, M. F. (2024). THE ROLE OF GOOD GOVERNANCE IN MEDIATING LITERACY, INCOME AND CASH WAQF DECISIONS. *JAS (Jurnal Akuntansi Syariah)*, 101-119. doi:<https://doi.org/10.46367/jas.v8i1.1842>
- Rahmania, N., & Maulana, H. (2023). Waqf Literacy Level and Its Determinants on Public Intention to Contribute Cash Waqf: a Study of Waqf Institutions in Indonesian. *Jurnal Ekonomi Islam*, 283-300.
- Rozalinda, Mardiah, N., & Pratama, C. (2023). THE EFFECT OF CASH WAQF LITERACY ON CASH WAQF DECISION WITH INTEREST IN WAQF AS A MEDIATING VARIABLE. *Journal of Economic Studies*, 166-181.
- Taylor, J. (2006). Literacy: An introduction. *Journal of Research in Reading*, 133-135. doi:https://doi.org/10.1111/j.1467-9817.2006.00021_1.x